

Ceza Hukuku Sistemleri

*Nevzat TOROSLU**

Ceza Hukuku tarihi, özelliğini, esas itibariyle objektif ceza hukuku, sübjektif ceza hukuku ve çok değişik ara oluşumlar şeklinde ortaya çıkan karma ceza hukuku arasındaki diyalektik karşıtlıklardan almaktadır¹.

Salt objektif ceza hukuku, esas itibariyle belirli varlıkları (maddî veya gayri maddî) korumak amacını güden bir normlar sistemidir. Bu itibarla böyle bir ceza hukukunun hareket noktasını suçlunun faaliyetinin yöneldiği hukuki varlıklar oluşturur. Bir başka deyişle bu ceza hukuku, söz konusu varlıkların objektif zararı üzerine kuruludur. Suçu anlamak için, esas itibariyle, failin değil, suçu oluşturan fiilin hedefi olan varlığın nazara alınması gerekir.

Bu itibarladır ki, salt objektif ceza hukuku sistemi; ceza hukukunun merkezine davranışı, bundan ortaya çıkan sonucu, ve sonucun olmazsa olmaz şartlarından biri gerçekleştirildiğinde var sayılan nedensellik bağınyı yerleştiren; ayrıca suçun faile yüklenebilmesi konusunda, isnat edilebilirliğe ve kusurluluğa herhangi bir göndermede bulunmaksızın ve isnat edilebilir olanlarla olmayanlar arasında veya kast, taksir ve objektif sorumluluk arasında bir ayırım yapmaksızın sadece davranış ile sonuç arasındaki nedensellik bağınyı esas alan; öte yandan suçun ve dolayısıyla cezanın ağırlığını belirlemede, kusurluluğun dereceleri ve failin kişiliği değerlendirilmeksizin, sadece korunan varlığın uğradığı gerçek zararı göz önünde bulunduran; aynı şekilde korunan varlığa zarar verilmediğinden teşebbüs kurumunu,

^{*} Prof. Dr.; Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Usul Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

¹ Bak. NUVOLONE: I fini e i mezzi nella scienza del diritto penale, Riv. it. di Dir. pen. 1948, fasc. I-III; aynı yazar: Il Sistema del diritto penale, Padova 1975, s. 28; PISAPIA: Introduzione alla parte speciale del diritto penale, Milano 1948, s. 71 vd.; MANTOVANI: Diritto penale, Padova 1992, s. 133 vd.; TOROSLU: Cürümlerin Tasnifi Bakımından Suçun Hukuki Konusu; Ankara 1970, s. 201 vd.

korunan birden çok varlığa zarar verildiği için zincirleme suç kurumunu, zararlı sonuçla maddi nedensellik bağı oluşmadığından suça sadece psişik (manevî) iştirak kurumunu tanımayan; suçun bir kimseye yüklenebilmesi yönünden sadece maddi iştirake önem veren; hukuki kesinliğin sadece belirli varlıkların değerlendirilmesi şeklindeki normun değil, emir şeklindeki normun esasını oluşturduğu gerekçesiyle kıyası kabul eden ve suçları zarar gören varlıkların önemi-ne göre tasnife tabi tutan bir ceza hukuku sistemidir.

Salt sübjektif ceza hukuku ise, salt objektif ceza hukukunun sahip olduğu ve yukarıda belirtilen özelliklere karşıt özelliklere sahip bir ceza hukuku sistemidir. Ancak salt sübjektif ceza hukuku, cezalandırıcı veya önleyici bir işleve sahip olmasına göre farklılıklar gösterir.

Cezalandırıcı veya bastırıcı bir ceza hukuku (veya iradi ceza hukuku); esas itibariyle emir normu olarak işlev gören, bu nedenle irade üzerine yoğunlaşan; merkezine suçun varlığı yönünden aslî nitelikte olmayan, sadece failin suç işleme iradesinin bir göstergesi olan zararı değil, kusurluluğu yerleştiren ve bunun sonucu olarak hukukî varlığı gerçek bir zararın konusu değil, korumanın konusu kabul eden; ayrıca emre itaat etme yeteneğine sahip sùjeler ile bu yeteneğe sahip olmayan sùjeler, emre uymak istemeyenler ile özensizlik nedeniyle uymayanlar arasında ayırım yapan ve böylece isnat edilebilir olanlar, isnat edilebilir olmayanlar, kast, taksir, hata, sapma şeklindeki hukuki kategorileri ortaya koyan; istenen sonucun gerçekleşip gerçekleşmemesinden bağımsız olarak kötü iradeyi nazara alan ve böylece tamamlanmış suça eşitlenmiş teşebbüs ve maddi iştirake eşitlenmiş manevi iştirak kurumlarını, aynı şekilde zincirleme suç ve suça etki eden nedenleri ortaya koyan; müeyyideye tamamen cezalandırıcı bir nitelik tanıyan, bu nedenle de isnat edilebilir olanlar yönünden ceza-ya ek olarak güvenlik tedbirlerini, isnat edilebilir olmayanlar yönünden de herhangi bir güvenlik tedbirini kabul etmeyen; kıyas yasağını kabul eden ve emir olarak anlaşılan norma bu mahiyetine uygun sınırlar (zorunluluk durumu, mefruz hukuka uygunluk nedenleri gibi) getiren bir ceza hukuku sistemidir.

Buna karşılık önleyici (veya tehlikelilik) ceza hukuku ise; esas itibariyle garanti edici normlar sistemi olarak işlev yerine getiren; sùje-

nin tehlikeliliğine dayanan; müeyyideye, anlamı olmayan kusurluluk nedeniyle değil, failin sosyal yönden ortaya koyduğu tehlikelilik nedeniyle başvuran; bu itibarla müeyyidelere (güvenlik tedbirlerine) sadece faili zararsız hale getirmek ve mümkünse onun sosyal hayata yeniden uyumunu sağlamak gibi amaçlar yükleyen; bunun sonucu olarak yasamayı, söz konusu tedbirleri zarar gören varlığın önemine göre tasnif edilen zararlı fiillerin tipolojisi yerine suçluların tipolojisine yönlendirmek suretiyle suçlunun kişiliğine uygun hale getiren; zararlı fiilleri ve aynı şekilde suça etki eden nedenleri, teşebbüsün ve iştiraki sadece var olan suç eğiliminin belirtileri olarak kabul eden; kıyasa ve sadece tehlikeliliğin yokluğuna dayalı hukuka uygunluk nedenlerine yer veren bir ceza hukuku sistemidir.

Belirtmek gerekir ki, objektif veya sübjektif ceza hukuku sistemlerinden hangisinin daha iyi bir sistem olduğunu a priori ve tam bir kesinlikle belirlemek mümkün değildir. Çünkü bu konuda yapılacak bir seçim, tek bir mantıki ölçüte değil, değişik zamanlarda izlenen özel amaçlara bağlıdır. Kaldı ki, bu konunun araştırılması hukuk bilimini değil, insanın politik faaliyetini ilgilendirir.

Aslında salt objektif ceza hukuku ve salt sübjektif ceza hukuku, sadece düşünce alanında var olan soyut ceza hukuku tipleridir. Bunların tam ve somut olarak gerçekleştikleri söylenemez. Objektif ceza hukuku sistemine en çok yaklaşan ceza hukuku, katı bir objektif sorumluluk üzerine oluşturulmuş bulunan antik Germen Ceza Hukukudur. Aynı şekilde sübjektif ceza hukuku sistemine en çok yaklaşan ceza hukuku ise, daha yakın zamanlarda Nazi Almanyasında oluşturulan ve neredeyse sübjektif unsurların mutlak üstünlüğüne dayanan Alman Ceza Hukukudur (irade ceza hukuku, fail ceza hukuku gibi).

Ceza Hukuku tarihinde ve günümüz ceza hukukunda daha çok karma ceza hukuku sistemleri söz konusudur. Karma ceza hukuku sistemlerinde objektif ve sübjektif gerekler, çeşitli yasamalarda farklılıklar gösterebilir de, yumuşatılmakta, birbirleriyle bağdaşır hale getirilmekte ve norm, garanti ve emir şeklinde ikili bir işlev üstlenmektedir.

Karma sistemler, dış dünyada meydana gelen ihlal edici fiili (davranış, sonuç, tehlike, zarar) ve dahili karar vermeyi (isnat edilebilirlik,

kusurluluk, süjenin tehlikelliliği) eşit şekilde içeren bir seri müesseseyi ortaya koymakta, böylece insan zekasını ve iradesini gözardı ederek, zarar verici insan hareketini kaba (hayvanî) güçlerin hareketinden ayırmayan objektif sistemlerin tek yanlılığını ve devletin cezalandırma faaliyetinin esas sebebini gözardı eden sübjektif sistemlerin tek yanlılığını gidermektedir.

Türk ceza hukuku sistemi, karma bir sistemdir. Bu sistemde objektif ve sübjektif talepler, pek çok normda birbirleriyle kaynaşmaktadır. Öte yandan sübjektif talepler, bazen bastırıcı, bazen de önleyici bir doğrultu izlemektedirler.

Nitekim Türk Ceza Hukuku; örneğin teşebbüsü cezalandırmakta, ancak tamamlanmış suç ile teşebbüs için farklı cezalar öngörmekte; yine sonucun olmazsa olmaz şartı olan maddî iştirake önem verirken, ceza sorumluluğu için sadece iradenin suça katılmasını, yani manevî iştirak halini de yeterli kabul etmekte ve bunu maddi iştirake eşitlemekte; failin cezalandırılabilmesi için genel olarak isnat edilebilirliği şart koşarken alkol ve uyuşturucu madde etkisi altında suç işleyen yönünden bu niteliğe gerek görmemekte; suçun ve dolayısıyla cezanın ağırlığının belirlenmesinde korunan varlığın uğradığı zararlar birlikte kusurluluğun dereceleri ve failin amaç ve saikini de değerlendirmekte; tamamen korunan varlığın zarara uğramasını esas alan bastırıcı cezaların yanı sıra failin tehlikeliliğini esas alan güvenlik tedbirlerine de başvurmaktadır.